

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ:
СУЧАСНІСТЬ, ІННОВАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

**за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
(Україна, Житомир, 25 квітня 2023 р.)**

**«Topical Issues of Personal Development: Modernity,
Innovations, Prospects»**

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І.Франка
2023

УДК 159.923.2

А 43

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №10 від «26» травня 2023 року)*

Рецензенти:

СЛОЗАНСЬКА Ганна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

ВІНС Вікторія – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту, практичної психології та інклюзивної освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

ДАНИЛЕВИЧ Лариса - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ЗАГУРСЬКА Інна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

А 43 Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 25 квітня 2023 р.) / Ред. колегія: Л.Котлова, С.Дмитрієва, С.Максимець / М-во освіти і науки України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, соц.-псих. факультет. Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 208 с.

У збірнику подано наукові праці учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, яка відбулася 25 квітня 2023 року в м. Житомирі на базі соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка. Збірник адресовано науковцям, фахівцям-практикам, здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними науковими досягненнями, проблемами і перспективами в психології, логопедії, педагогіці, соціальній роботі та інклюзивній освіті.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки редакторів можуть не збігатися з позицією авторів.

УДК 159.923.2

©Автори публікацій, 2023
©Житомирський державний університет імені Івана Франка, оригінал-макет, 2023

Література:

1. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2010. 304 с.
2. Ємяшева М. Ю. Психологічний підхід до вивчення комунікативної компетентності. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 2 до Вип. 35, Том I (13) : Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ : Гнозис, 2015. С. 157 – 162.
3. Üstüner, M., Kış, A. (2014). The relationship between communication competence and organizational conflict: A study on heads of educational supervisors. *Eurasian Journal of Educational Research*, 56, 23-44, DOI: <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2014.56.5>

Дьоміна Ганна Анатоліївна

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри психосоматики та психологічної реабілітації

Киличаслан Тетяна Андріївна

здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 053
«Психологія»

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ СИБЛІНГІВ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ

Актуальність теми. Сиблінгові стосунки – одні з найбільш тривалих зв'язків серед близьких відносин між людьми. Незалежно від їх емоційного змісту (теплі, формальні, конфліктні та ін.) часто вони тривають довше інших міжособистісних стосунків (дружніх, подружніх, дитячо-батьківських): починаючи з раннього дитинства і закінчуючи похилим віком. Постійне спілкування, взаємодія в щоденних ситуаціях сприяють формуванню сімейних ритуалів і звичок та надають можливість людям будь-якого віку створювати і розвивати емоційно значимі зв'язки. З огляду на це вивчення сиблінгових стосунків видається особливо актуальним.

Різні сторони сиблінгових стосунків були об'єктом досліджень представників різних психологічних шкіл. Ними цікавилися теоретики психоаналізу (А. Адлер, В. Томан), системної сімейної психотерапії (М. Боуен, С. Мінухін, М. Сельвіні Палаццолі та інші) тощо. Серед дослідників сучасної сімейної проблематики можна назвати таких авторів, як: О. Алмазова, І. Дідук, Х. Карстен, І. Крупник, М. Миколайчук, Т. Мостафа, О. Посвістак, С. Цюра, Д. Юсель, Т. Яблонська. Серед українських вчених, які тією чи іншою мірою

торкалися теми сиблінгових відносин можна назвати таких як Т.Ф. Сулова, Т.В. Якімова, І.В. Лук'янченко, В.І. Годованець, О.Г. Паркулаб.

Метою дослідження є вивчення психологічних особливостей міжособистісних взаємин сиблінгів у дорослому віці.

Слово «Сиблінг» було знову запроваджено Карлом Пірсоном у 1903 році у статті у *Biometrika*, як переклад для німецького видання [7].

В українському трактуванні існує також інший термін для позначення однорідних братів та сестер – «Суродженці». Так Плахіна Т. С. та Майданік І. П. визначають суродженців як діти, які мають спільних батьків; рідні брати та сестри певної особи [6].

Сиблінг – це брат чи сестра із загальними батьками. Це традиційне розуміння братів і сестер, яке використовується, виходячи з біологічного зв'язку.

Найбільш помітний внесок у розробку сиблінгової проблематики належить австрійському лікарю та психологу А. Адлеру, який пов'язував порядок народження з відмінностями в особистості та психологічній адаптації і стверджував, що кожна дитину оточує «абсолютно особлива атмосфера» [1, с. 7]. На його думку, сиблінги конкурують у боротьбі за ресурси сім'ї і тому змушені освоювати різні ніші та розвивати в собі якості, що відрізняють їх одна від одної (процес диференціації, або деідентифікації).

Один із найпродуктивніших дослідників психології сім'ї М. Боуен виявив, що характеристика дружби у дорослих, реалізація подружньої та батьківської ролі значною мірою залежать від досвіду, отриманого сиблінгом у дитинстві [3, с. 78].

Обговорення психологічного змісту проблеми сиблінгових відносин у контексті вікового розвитку, вважає Лук'янчук Н.В. може здійснюватися у двох аспектах [4]:

1) положення, яке займає індивід серед братів і сестер.

2) характеристики сиблінгової підструктури сім'ї «вплетені» в те, що можна назвати кореневими підставами мікросоціуму розвитку підлітка.

Проаналізувавши дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених щодо визначення факторів, які впливають на відносини сиблінгів у дорослому віці можемо визначити, що чинниками психологічного змісту проблеми сиблінгових відносин у контексті вікового розвитку може здійснюватися у таких аспектах :

- Становище, яке займає індивід серед братів і сестер;
- Показники сиблінгової підструктури сім'ї тобто сиблінгова позиція;
- Географічна відстань між сиблінгами у дорослому віці;
- Стать сиблінга;
- Ставлення батьків до сиблінгів та відносини сиблінгів до своїх батьків;

Додатково до чинників вказаних у таблиці 1 можна віднести стан здоров'я, рівень розвитку, ступінь прихильності сиблінгів до батьків.

За результатами емпіричного дослідження за допомогою 4-х методик для визначення особливостей взаємовідносин серед сиблінгів із повнорідних та неповнорідних сімей у дорослому віці було виявлено, що у групи сиблінгів із повнорідних сімей рівень довіри, подібності поглядів, наявності спільних

символів, бажання контролювати значно вище, ніж у сиблінгів із неповнорідних сімей. Виявлено очікування молодшого сиблінга стосовно старшого і навпаки. У ході дослідження було підтверджено залежність відносинами між сиблінгами від різниці у віці, що впливає на коло інтересів та готовністю довіряти брату/сестрі. Якщо старші діти брали участь у вихованні молодших дітей у сім'ї, стосунки оцінюються респондентами як дружні, незважаючи на окреме проживання.

Додатково оцінювався вплив на характер відносин між дорослими сиблінгами таких факторів, як стать, різниця у віці, порядок народження, близькість проживання та подружній статус. Жінки уважніші до своїх сиблінгів і знають їх краще; протиборотство та конкуренція сильніше виражена в одностатевих парах сиблінгів. Різниця у віці є значущим фактором для відносин у дитинстві і перестає бути важливою та визначальною між дорослими братами та сестрами. Сиблінги, які живуть близько один від одного, більше конкурують між собою, частіше і позитивніше спілкуються, і рівень практичної підтримки у них вищий, ніж у тих, хто проживає далеко один від одного. Брати та сестри, які мають власні сім'ї, схильні до більш позитивних сиблінгових взаємин.

Висновки. Відносини між дорослими сиблінгами залежить від кількох компонентів: черговість народження, стать сиблінга, ставлення батьків до сиблінгів. Додатково до цих факторів можна віднести стан здоров'я, рівня розвитку, ступінь прихильності сиблінгів до батьків. До факторів, що формують конфліктність між сиблінгами, можна віднести сиблінгову позицію, склад сім'ї та стиль батьківського виховання.

Конфлікт між дорослими братами та сестрами може виникнути через розбіжності щодо таких питань, як фінанси, стиль виховання чи важливі життєві рішення. Інші причини включають невирішені проблеми з дитинства, різні особистості чи цінності, боротьбу за владу, яка може створити динаміку конкуренції, або сімейні таємниці, які викликають почуття зради чи недовіри між братами та сестрами.

Література:

1. Адлер А. Понять природу человека. СПб.: Академический проект, 1997. 88 с.
2. Вплив закордонного працевлаштування на особливості дітородної поведінки зворотних мігрантів / Майданік І. П. // Демографія та соціальна економіка, 2020. № 4 (42) С. 41—55.
3. Лукьянченко Н.В. Социально-психологические особенности сиблинговых отношений как значимый фактор становления и жизненного пути зрелой личности // Психологическая наука и образование. 2010. Том 15. № 1. С. 31—40
4. Методичні рекомендації до спецкурсу «Історична генеалогія» для самостійної роботи здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка; Другий (магістерський) рівень вищої освіти; Спеціальність: 014.03 Середня освіта (історія) / Добролюбська Ю. А. // ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2020. 48 с.

5. Осмислення дитиною різновіковості у родині як предмет філософського-антропологічного аналізу / Плахіна Т. С. // НПУ ім. Михайла Драгоманова, 2017. 252 с.
6. Boll T., Ferring D., Filipp S.-H. Perceived Parental Differential Treatment in Middle Adulthood: Curvilinear Relations with Individuals' Experienced Relationship Quality to Sibling and Parents // Journal of Family Psychology. 2003. Vol. 17. no. 4. P. 472–487.
7. Pearson, Karl; Lee, Alice (1903). "On the laws of inheritance in man". Biometrika. 2 (4): 369. doi:10.2307/2331507. JSTOR 2331507.

Загурська Інна Станіславівна

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної та практичної психології

Лавринович Юлія Сергіївна

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СТИЛЮ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Грунтовного вивчення та аналізу потребують питання впливу сімейного виховання на виникнення тривожності у підлітковому віці. Адже саме в колі сім'ї дитина проходить первинну соціалізацію, вбирає та наслідує різні моделі поведінки (Н. Берегова, Т. Лазоренко, І. Мельничук, П. Федорчук, Л. Цибух).

Процедура дослідження впливу стилю сімейного виховання на виникнення тривожності в підлітковому віці може відповідати *схемі квазіекспериментального плану ex-post-facto* із залученням однієї експериментальної та однієї контрольної групи.

Можна виділити такі **етапи дослідження**:

I етап – дослідження стилей сімейного виховання за допомогою тесту Е. Шафера «Підлітки про батьків» та тесту О. Пономаренко «Стратегія сімейного виховання». На основі результатів цього дослідження, досліджуваних було розподілено на експериментальну групу (ЕГ) та контрольну групу (КГ).

До експериментальної групи увійшли учні, результати опитування яких та результати опитування їх батьків проілюстрували наявність деструктивних стилей сімейного виховання. *До контрольної групи* увійшли учні, результати опитування яких та результати опитування їх батьків проілюстрували наявність конструктивних стилей сімейного виховання.

II етап – дослідження тривожності в досліджуваних експериментальної та контрольної групи здійснюється за допомогою шкали SCARE-C (опитувальник для дітей та молоді) та шкали SCARE-P (опитувальник для батьків).